

OBRES EN PREMSA

HISTÒRIA UNIVERSAL, per FERRAN SOL-
DEVILA.

EL CASAMENT PER FORÇA, de MOLIÈRE,
traducció de JOSEP CARNER.

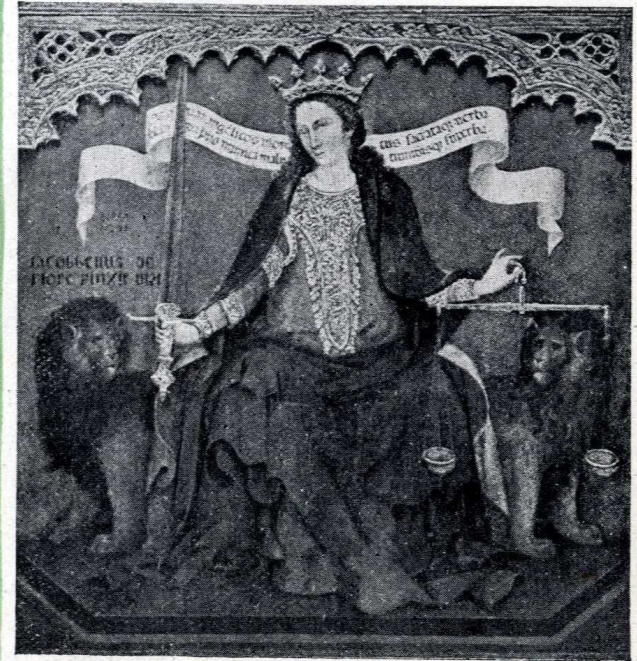
MINE RVA

PRIMERA SÈRIE

COL·LECCIÓ POPULAR DELS
CONEIXEMENTS INDISPENSABLES

VOL. XXXIV

50 cènts.

LA
HISTÒRIA UNIVERSAL

PER

FERRAN SOLDEVILA

MINERVA

OBRES PUBLICADES

PRIMERA SÈRIE

COL·LECCIÓ POPULAR DELS CONEIXEMENTS INDISPENSABLES
DIRIGIDA PEL CONSELL DE PEDAGOGIA DE LA
MANCOMUNITAT DE CATALUNYA

- 1 - OCEANOGRAFIA, per J. Maluquer.
- 2 - RESUM DE GEOGRAFIA D'EUROPA, per Joan Palau Vera. (Exhaurida)
- 3 - NOCIONS DE LITURGIA CRISTIANA, per J. Tarré, prevere. (Exhaurida)
- 4 - RESUM D'ASTRONOMIA, per E. Fontseré. (Exhaurida)
- 5 - EL RADI, per Esteve Terrades. (Exhaurida)
- 6 - LA NEUROSIS I ELS NEURÒTICS, per J. Alzina i Melis. (Exhaurida)
- 7 - UNA VISITA AL MUSEU DE BARCELONA, per J. Folch i Torres. (Exhaurida)
- 8 - NOCIONS DE LITERATURA LLATINA, per Carles Riba.
- 9 - RESUM DE GEOGRAFIA D'AMÈRICA, per J. Palau Vera.
- 10 - ELS JOCS DE PILOTA, per J. Elias Juncosa.
- 11 - RESUM D'ARQUEOLOGIA CRISTIANA, per Josep Gudiol, prevere.
- 12 - L'EDAT DE LA PEDRA, per P. Bosch Gimpera. (Exhaurida)
- 13 - LA METAFÍSICA, per F. Xavier Llorens.
- 14 - NOCIONS D'INDUMENTÀRIA, per Lluís Labarta.
- 15 - DRET MUNICIPAL VIGENT, per I. Lloret.
- 16 - HIGIENE DE L'ALIMENTACIÓ, per J. Tarruella. (Exhaurida)
- 17 - FRASES FAMOSES, per Lluís Segalà i Estalella. (Exhaurida)
- 18 - LINGÜÍSTICA, per L. Nicolau d'Olwer.

MINERVA

COL·LECCIÓ POPULAR DELS CONEIXEMENTS INDISPENSABLES
DIRIGIDA PEL CONSELL DE PEDAGOGIA
DE LA MANCOMUNITAT DE CATALUNYA

PRIMERA SÈRIE

VOLUM XXXIV

LA HISTÒRIA UNIVERSAL

PER

FERRAN SOLDEVILA

BARCELONA

RICARD DURAN I ALSINA : IMPRESSOR-LLIBRETER : BOQUERIA, 20

1920

AL DOCTOR BOSCH I GIMPERA

La història de la Humanitat s'ha dividit en quatre períodes: Edat Antiga, Edat Mitjana, Edat Moderna, i Edat Contemporània. El trànsit de l'una a l'altra es realitza, paulatinament, sota l'impuls de corrents diversos. Dos grans moviments intel·lectuals assenyalen el pas de l'Edat Mitjana a la Moderna i d'aquesta a la Contemporània: el Renaixement i l'Enciclopèdia. Un gran moviment racial, les invasions germàniques, marquen la fi de l'Edat Antiga. Calia, però, escollir algunes dates concretes que servissin de llinda a les noves Edats. Poden ésser aquelles: la divisió de l'Imperi Romà (395), el descobriment d'Amèrica (1492) i la reunió dels Estats generals a França en 1789.

ELS POBLES DE PREDOMINANT VALOR HISTÒRICA. Pertanyen a la raça semita (assiris, caldeus, hebreus, àrabs, fenicis etc.) i a la raça indogermànica, així en la branca dels pobles que romanen a Europa (germànics, celtas, itàlics, grecs, eslaus etc.) com en la dels que passen a l'Àsia (iranis, medo-perses i índics). Els pobles de raça camita tenen un menor relleu històric amb la sola excepció, eminentíssima, dels egipcis, i, en un pla inferior, dels íbers: Tampoc els pobles de raça mongola ocupen un lloc enlairat en la Història, siga perquè les branques més aptes per a la civilització hagin constituït imperis de vida isolada (japonesos i xinesos), siga perquè aquelles de major força expansiva, hagin format imperis de caràcter exclusivament militar, i, per tant, efímers quasi sempre i sense transcendència civilitzadora: imperi d'Atila (huns), imperi de Jengiscan i Tamerlan (mongols del Baical), imperi asiàtic dels turcs seldjucides i imperi asiàtico-europeu dels turcs otomans. Les races negres de l'Àfrica no tenen quasi cap valor històrica.

Hi ha certs pobles poc coneguts, de difícil agrupació etnogràfica, algun dels quals té, tanmateix, importància, com els sumeris del S. de la Mesopotàmia i els hetites de l'Àsia Menor.

Els pobles que ocupen els països diversos amb anterioritat a la invasió dels indogermànics, es coneixen genèricament amb el nom de preindogermànics.

L'EDAT ANTIGA (ORIENT, GRÈCIA, ROMA)

Es desenrotlla en els països d'Europa, Àsia i Àfrica que voregen la Mediterrània. La llei que la regeix és la de l'esforç cap a la instauració d'una sola autoritat, dominadora del món. L'Imperi Persa, l'Imperi d'Alexandre i l'Imperi Romà són les tres fites cabdals en el camí vers la constitució de l'Imperi únic.

ORIENT

En les valls del Nil, de l'Eufrates i el Tigris es formen grans Estats amb cultura pròpia: l'Egipte a l'Àfrica; Assíria, Babilònia, Mèdia i Pèrsia a l'Àsia: monarquies absolutes, amb estament sacerdotal poderós i amb un impuls bèl·lic d'eixamplament territorial.

EGIPTE. Forma diversos regnes, que són unificats cap al 4000 a. J. C. per Menes, qui funda la I dinastia; començant amb la III l'Imperi Antic, d'organització burocràtica, caracteritzat per les lluites amb les tribus veïnes de Núbia, les expedicions a les mines de coure del Sinai, la construcció de les Piràmides, la formació de la religió nacional, i la florida de l'escriptura jeroglífica i de l'escultura. És l'edat d'or de l'Egipte.— Amb la dinastia XI comença l'Imperi Mitjà: després d'un temps de conquestes a Síria i d'una nova esplendor de la cultura, l'Egipte cau en poder dels Hicsos que exerceixen una tirania militar en el N., fins a ésser-ne expulsats pels prínceps de Tebes, que havien romàs lliures i que funden la dinastia XVIII, començadora de l'Imperi Nou. És conquerida la Síria per Tutmés III, construïts els gran temples de Karnak, mantingudes relacions diplomàtiques amb Babilònia, Assíria i els hetites. A la fi de la XVIII dinastia egípcia, aquests aspiren a la supremacia dins l'Àsia: conquisten Síria, lluiten amb els egipcis (Ramsés II, dinastia XIX), i de la lluita neix una decadència paral·lela.

SÍRIA I ÀSIA MENOR. A la fi del segon milenni hi ha grans moviments de pobles, establint-se a Síria els filisteus, procedents de Creta, que destrueixen les romanalles del domini egipci i guerregen amb els hebreus. Vencedor aquest poble, funda el regne de Saül, David i Salomó, continuant la lluita amb els indígenes cananeus i llurs divinitats en nom del monoteisme hebraic. De l'Àsia Menor desapareixen els hetites.

formant diversos regnes els invasors indo-germànics procedents de Tràcia (frigis) i els pobles indígenes (lidis). Aquest desordre i el fet que no hi hagi cap poder marítim prou fort per oposar-s'hi, permeten als fenicis (poble semita de Síria, com el cananeu) desenrotllar la colonització de la Mediterrània i dominar el comerç de l'Orient.

MESOPOTÀMIA. Els sumeris (poble indígena) organitzats en regnes teocràtics, havien creat (quart mil·lenni) una cultura que havia de servir de base a les posteriors, caracteritzada ja per l'escriptura cuneïforme. Després d'un breu domini dels acadis, (semites) que, comandats per Sargon, funden un imperi, apareixen a la Mesopotàmia els amorites (semites) fundadors de la I dinastia de Babilònia: Hammurabi, famós pel seu Codi i les seves conquestes, n'és el monarca més representatiu.— Probablement, de la branca amorita procedeixen els assiris, fundadors a la Mesopotàmia d'un fort imperi, durant el moviment de pobles que caracteritza la fi del segon mil·lenni. Aquest imperi és dut a la seva màxima esplendor pels emperadors de la Dinastia Sargònida (Sargon, Senaquerib, Assurbanipal); dominant Babilònia, Síria, Palestina i Egipte; construint grans palaus i temples; impulsant les ciències i les arts. Destruïda la seva puixança pels medes, sorgeix un breu Imperi Babilònic, del qual el principal representant és Nebucadnezar (604-562 a. J. C.), qui destrueix Jerusalem i redueix al captiveri el poble hebreu.

L'IMPERI PERSA. Tots aquells països fins ara estudiats van caient l'un darrera l'altre, sota el jou medo-persa. Cyrus (558-529 a. J. C.), Cambises i Darius (522-485 a. J. C.) són els grans monarques conquistadors. El darrer comença la lluita contra Grècia que havia d'ésser fatal per al seu imperi.

GRECIA

Després de dos pobles, poc menys que inconneguts, preindogermànics, emparentat l'un, tal vegada, amb els hettites, establert l'altre principalment a Creta, on desenrotllà la cultura minoica dels palaus de Cnosos i Festos, comencen, des d'abans del 2500, les invasions dels pobles hel·lènics jònics, aqueus i dòrics, procedents de l'Epir. L'entrada dels dòrics produeix un moviment de pobles, finit el qual es troben els jònics a l'Àtica, les illes principals de l'Egeu i la Costa de l'Àsia Menor, des d'on emprenen la colonització de la Mar Negra i la Mediterrània; els aqueus o edlics al N. de l'Egeu i a la Troade, i barrejats amb dòrics a Tessàlia i Beòcia; els dòrics principalment al Peloponès.

Cada ciutat grega formava un petit estat sense cap lligam amb les altres sinó el religiós. Vers el s. VII dues ciutats comencen de preponderar: dòrica l'una, Esparta, la divina dels poemes homèrics. la felicitat dels himnes pindàrics; jònica l'altra, Atenes, centre de la civilització grega. Monarquia aristocràtica, militar, i agrícola, aquella; democràcia comer-

cial i marítima, aquesta; sols coincidents ambdues en llur culte envers la bellesa, la salut i la força del cos humà, que féu dels dòrics guerrers abnegats i fortíssims, i dels jònics els artistes més purs que hagin enaltit la humanitat. Per l'art i la ciència és Grècia immortal. Poques són les branques d'aquesta que no deguin quelcom a la ciència grega, sovint la saba original. Per la primera vegada en la història del món, cerca hom la ciència per ella mateixa, deslligada de tota fi religiosa, política o pràctica. Quant a l'art, la humanitat, esgarriada per novells camins, gira de temps en temps el seu esguard vers l'art hel·lènic, demanant-li el camí que menà els seus artistes a l'assoliment de la perfecta bellesa.

LES GUERRES MÈDIQUES. El creixement de l'Imperi medo-persa va produir l'encontre dels dos pobles i de les dues cultures. Una primera invasió persa és continguda amb la victòria de Maraton, obtinguda pels atenesos comandats per Milcíades, sobre els generals de Darius (480). En una segona invasió, les victòries navals de Salamina i Micala, obtingudes contra l'esquadra de Xerxes per l'estol atenès, comandat per Temístocles i la derrota de l'exèrcit persa a Platea (479) per Pausànies, rei d'Esparta, permeten als grecs pendre l'ofensiva; formant-se la confederació de Delos, que dirigida per Cimó venç Artaxerxes a Eurimedont (466) i li obliga a demanar la pau (449). En virtut d'ella resta tancat l'Egeu a les naus perses i reconeguda la independència de les colònies gregues de l'Àsia Menor.

LLUITES PER L'HEGEMONIA DE GRÈCIA. Atenes havia estat l'ànima de la lluita contra els perses. Els seus homes havien dut la iniciativa, no menys que l'acció triomfadora. Finida la lluita, reconstruïda la ciutat, Pericles porta Atenes al cim de la seva glòria. La seva creixença espiritual i material havia de provocar la gelosia d'altres ciutats i com a conseqüència la Guerra del Peloponès, en la qual després de moltes vicissituds és vençuda Atenes per Esparta i les seves aliades de la Grècia central i meridional afavorides pels perses. Caiguda Atenes, i amb ella el règim democràtic, l'aristocràcia imposa el seu govern a totes les ciutats.

Després d'una nova expedició grega a Pèrsia, afavorint Cirus el Jove contra el seu germà el rei Artaxerxes (1), és restablert a Tebes el govern democràtic per Pelòpidas i Epaminondas, com ho havia estat a Atenes per Trasíbul (403). Els cabdills tebans adrecen la lluita contra Esparta que és vençuda a Leuctra (371) i Mantinea. L'hegemonia de Tebes és, però, efmera: Filip II de Macedònia, aprofitant les rivalitats civils, sotmet la Grècia al seu jou (338).

L'IMPERI D'ALEXANDRE. Alexandre, fill de Filip, entusiasta dels herois

(1) Artaxerxes fou vençut a Cunaxa (401); però havent mort Cirus en la batalla, els grecs emprengueren la famosa Retirada dels deu mil, comandats per Xenofont.

homèrics, deixeble d'Aristòtil, conquesta l'Àsia Menor, Síria, Egipte, Babilònia, Assíria, Pèrsia, Mèdia, l'Aracòsia, la Bactriana i l'Índia fins a les vores de l'Indus. Mor a Babilònia als trenta dos anys, després d'haver portat la civilització grega a l'Àsia i l'Egipte, on la ciutat d'Alexandria, per ell fundada, va ésser com la fiduciària de l'herència magnífica de Grècia.

Els generals d'Alexandre es reparteixen l'Imperi. Llurs estats cauen succesivament en poder de Roma.

ROMA

La història de Roma és la de la transfusió de l'esperit d'una ciutat en el conjunt de pobles que formaren el seu amplíssim imperi. Aquesta transfusió, densa de bell inici, en els pobles itàlics i en els de riba mar, anà afeblint-se a mesura que s'estenia per països barbres més allunyats, i una hora arribà en què sota la creixent importància política i econòmica d'algunes províncies, sota l'empenta d'una nova religió vinguda d'Orient, Roma restà preterida. Però la seva obra era ja acomplerta: havia relacionat els països més diversos, havia deixat en els pobles més atansats a ella un sediment de respecte a la norma; havia anat transformant el seu dret primitiu, aspre i aristocràtic, fins a convertir-lo en la raó escrita; havia estès la cultura grega per l'Occident. Els seus vencedors, els barbres germànics, acceptaran i respectaran molt de l'esperit romà; el cristianisme hereterà la seva llengua, la seva organització i la seva seu; i vindrà una hora, amb el Renaixement, en què les lleis imperials de Roma, informaran de ple la vida política d'Europa. Encara avui el dret romà és el fonament gairebé únic de moltes legislacions civils. Aqueixa va ésser l'obra, fecunda i perdurable, de Roma, mare nostra.

LA FUNDACIÓ. Res de cert no en sabem. La llegenda, inspirada en la mítica grega, diu que Ròmul, engendrat pel déu Març, i descendent del príncep troià Enees, fill de Venus, va fundar (753) una ciutat damunt del Palatí. Per poblar-la, en destinà una part a asil, i en una festa, a la qual havia invitat els sabins, féu raptar llurs mullers i filles.

LA MONARQUIA. La tradició ens parla de set reis, atribuïnt a cadascún alguna obra transcendental. La sola cosa que sembla ésser certa és que a l'entorn del pas del s. vi al v, Roma era senyorejada pels etruscs. Aquesta senyoria fou, però, transitòria i de caràcter indirecte, és a dir, exercida com una alta sobirania. Segons la tradició, la monarquia fou suprimida violentament, per una revolta popular. Hi ha algunes dades que fan creure que anirien disgregant-se les seves funcions d'una manera progressiva.

LA REPÚBLICA. En l'any 509 o 508 a. J. C. comença la llista de cònsols, elegits anualment per tots els ciutadans. Dos eren aquells, amb poder

absolut. El Senat, cos consultiu, que ja existia en temps de la monarquia, continua funcionant, i un temps arriba a ésser el veritable guaiador de la República.

Classes socials. Es distingia el poble, format per patricis i clients, i la plebs. Els patricis, que pertanyien a les famílies nobles o gens detentaven el poder, concretant-se en ells el dret d'ésser cònsols o senadors. Els clients eren homes lliures pobres, protegits pels patricis. Els plebeus eren homes lliures també, però amb drets molt restringits. L'origen d'aquesta separació és desconegut. Hi havia, demés, els esclaus, sense cap dret.

La lluita entre patricis i plebeus i, més tard, entre rics i pobres, constitueix la història interna de la Roma republicana. La seva història externa és la de la submissió del món llavors conegut al seu poder.

Lluites entre patricis i plebeus. Cansats els plebeus d'ésser subjugats pels patricis, reclamaren la igualtat de drets. Els patricis resistiren tenaçment. Dos segles durà la lluita. En foren graons la creació dels tribuns amb dret d'oposar-se a les decisions consulars o senatorials; el govern dels decemvirs amb missió de redactar noves lleis (XII Taules, 449); la permissió de matrimonis entre ambdós ordres; la participació dels plebeus en el consolat (366). El darrer lloc que assoleixen és el de Pontífex Màxim, que presidia la religió (300).

Lluites exteriors. Mentre això s'esdevenia, Roma havia anat sotmetent tots els pobles d'Itàlia des dels Apenins fins a Sicília. El desig de posseir aquesta illa fou la causa de les guerres púniques, que finien amb la destrucció de la seva rival Cartago; no sense que Roma es veiés a punt de sucumbir sota el geni d'Aníbal, qui des d'Espanya, travessant els Pireneus, el Roine i els Alps, passà a Itàlia, vençant successivament els romans a Tessí, Trèbia, Trassimeno i Cannas (216). La seva retirada a Càpia per esperar reforços, que mai no arribaren, permeté a Roma refer-se prodigiosament, havent conquerit, a la fi de la guerra, la Gàl·lia meridional, Espanya i el N. d'Àfrica. Aleshores menà les seves armes contra l'Orient, subjugant Macedònia, Grècia i Síria, dominant així tots els pobles del litoral mediterrani.

Lluites socials. Aquestes amples conquestes produïren un desequilibri social. Davant d'un poble miserable es dreçava una aristocràcia enriquida en les províncies, àvida encara d'opulència i de poder. Les antigues virtuts de ciutadania havien decandit. Homes de generosa clarividència com els Gracs, que posant-se al costat del poble, cercaren a refer la classe mitjana, sucumbiren en la lluita. D'aleshores, al davant dels dos partits es col·loquen homes d'audàcia i d'ambició, que aspiren a la dictadura, afermant-se per aconseguir-la en llurs exèrcits victoriosos i ensagnant Roma amb llurs venjances; així Marius, demòcrata, després de vèncer Jugurta, rei de Numídia, i els cimbris i teutons, germànics procedents de les costes del Bàltic; així Sila, aristòcrata, després de vèncer Mitrídates, rei del Pontus.

La forta vitalitat de Roma pogué sobreposar-se a aquestes calamitats i reeixir encara en guerres contra els esclaus i els pirates, contra

Mitrídates i Tigranes, rei d'Armènia; contra conspiracions com la de Catilina, descoberta i vençuda pel cònsol Ciceró, príncep de l'oratoría llatina.

Els dos triumvirats. La popularitat dels generals victoriosos, l'abús de la dictadura, i sobretot les dictadures de Marius i Sila foren els primers passos cap el poder únic; els triumvirats en són un altre, decisiu. Cèsar, Pompeu i Cras, Octavi, Antoni i Lèpid, arriben a un acord i es divideixen el govern. L'evolució d'ambdós triumvirats cap a la tirania és consemblant. Primer: mort Cras en lluites contra els parts, Cèsar, que havia conquerit les Gàl·lies, part d'Anglaterra i la Germània fins al Rin, venç Pompeu a Farsàlia (48), essent proclamat dictador perpetu i emprenent reformes utilíssimes. Alguns nobles, que no veien en ell sinó el dèspota, l'assassinen. Segon: desfets els republicans a Filipos (42), eliminat Lèpid del govern, Antoni és vençut, a Actium (31 a. J. C.) amb Clèopatra, la seva estimada, reina d'Egipte. Tornat Octavi a Roma accepta els títols d'Imperator i d'August. Hàbilment, servant l'aparença del règim antic, concentra en ell els càrrecs principals i arriba a ésser sobirà absolut de Roma.

L'IMPERI. August, amb una sàvia administració, amb pròdigues anyades de pau, amb l'organització de les províncies i d'una sòlida defensa en les fronteres, assegurarà el règim imperial. La seva obra fou continuada per Tiberi, l'Imperi consolidant-se, malgrat d'haver esdevingut a la fi de la seva vida un tirà indigne, com ho foren també Calígula, Claudi i Neró, de la família d'August; malgrat començar a la mort d'aquell les lluites entre les legions per instaurar emperador. Les dinasties dels Flavis (69-96 de J. C.) i dels Antonins, que hi posen terme, marquen un període esplendorós de l'Imperi. Vespasià i Titus, de la primera, abaten un alçament de jueus, destruint Jerusalem, complint la profecia de Crist. Trajà, de la segona, sotmet la Dàcia; Adrià crea l'engranatge administratiu; Antoninus Pius i Marc Aureli porten al solí imperial, aquell les seves virtuts pacífiques, aquest la seva filosofia estoica. A la mort de Còmodus s'aguditzen les lluites amb els barbres (germànics i perses sassànides) i recomença l'anarquia militar; a la qual posen fi els emperadors d'origen il·liri, especialment Dioclecià (284-305), instituint la Tetrarquia, govern de dos Augustos, ajudats per dos Cèsars, que, morts aquells, passen a substituir-los. Dividit així l'Imperi per facilitar-ne la defensa i l'administració, Dioclecià abdica; començant aleshores una lluita entre Augustos i Cèsars, de la qual surt vencedor, afermant-se en els cristians, Constantí, que havia de traslladar la capital de Roma a Constantinoble (Bizanci).

El Cristianisme. Durant els primers temps de l'Imperi va ésser predicada, per terres de Judea, una nova religió que havia de constituir el fonament de tota civilització moral. Mort Jesús, els seus deixebles expandiren pel món l'Evangeli, anunciant l'adveniment del Regne de Déu, Pare de Crist i de la Humanitat; predicant la confiança en la vida eterna, la remissió dels pecats, la fraternitat, la puresa i la mansuetud. Sant Pau, el que millor va comprendre l'obra del Mestre i el que amb més eficàcia va continuar-la, transfongué el cristianisme en el món greco-

romà, i a la seva mort eren esteses per tot l'imperi les comunitats cristianes. Ben tost s'iniciaren les persecucions contra aquells homes, que menaven una vida a part i que no volien retre culte divinal a l'Emperador. Res no pogueren: La nova doctrina va imposar-se. Constantí proclama la llibertat religiosa (Edicte de Milà, 313) i Teodosi fa del cristianisme la religió oficial, perseguint els pagans.

Els Barbres. Foren un perill constant per a l'Imperi. En temps d'August s'intentà desfer-lo, conquerint el territori entre el Rin i l'Elba. L'empresa no reeixí, essent vençuts els romans a Teutoburg. En temps de Claudi i Neró es conquerí encara la Bretanya, en temps d'Adrià, la Dàcia. Les altres guerres foren defensives. Aprofitant les lluites interiors, fan ardides incursions, fins ben endins de l'Imperi, els francs, alemanys, saxons i borgonyons des del Rin, els quads, marcomans i més tard els visigots des del Danubi. Per molt de temps poden ésser rebutjats; alguna hora els és comprada la pau; més tard hom els concedeix terres perquè s'hi estableixin. Teodosi pren quaranta mil gots a sou, i les legions acaben per no ésser gairebé altra cosa que exèrcits barbres, amb organització romana, a sou de Roma. A la mort de Teodosi comencen les grans invasions, facilitades per la divisió que fa de l'Imperi entre sos fills, donant a Arcadi l'Orient i a Honori l'Occident (395).

L'EDAT MITJANA

Història marcadament mediterrània, encara. La major part de les seves lluites tendeixen vers la nostra mar. Els Barbres davallant d'enllà del Rin i del Danubi; els Arabs escorrent-se, nous cartaginesos, pel nord d'Àfrica, Espanya i les illes mediterrànies; l'Imperi Germànic volent mantenir la seva puixança a Itàlia; Catalunya posant les fites de la seva expansió política i comercial: els prínceps i cavallers francesos rivalitzant amb ella en les illes i penínsules mediterrànies; els Turcs amb llurs intents perfidiosos de posar els peus a Constantinoble; les Croades mateixes no allunyant-se del litoral mediterrani.

La mar Mediterrània és l'aglutinant; l'eix és el Pontificat. Amb ell o contra ell es disposen els pobles que menen una veritable vida internacional: amb ell llargament, França; contra ell, per molt de temps, l'Imperi Germànic, Catalunya i l'Imperi Bizantí; per bé que amb un esperit divers: lluita de jerarquia en el primer, d'expansió políticocomercantil en aquella, d'independència religiosa en el darrer.

Allunyats d'aquest centre de convergència, resten els Estats eslaus i escandinaus, Anglaterra, Castella i Portugal. Els estats escandinaus lluiten entre ells, per assolir l'hegemonia del Nord. Rússia d'esperit asiàtic, amb els mongols sota el jou dels quals roman llarg de temps. Polònia adreça els seus esforços per tenir sortida a les mars Bàltica i Negra. Anglaterra intervé políticament d'una manera activíssima, però no bèl·licament. Si lluita bèl·lica té amb França, és de caràcter particular, quasi podríem dir interior. Castella i Portugal cenyeixen llur

acció a la lluita amb els regnes veïns, siguin àrabs, siguin cristians.

LES INVASIONS BARBRES. Segons hem vist, les escomeses dels barbres, contra l'imperi Romà, havien estat per molt de temps rebutjades. Altra-ment, molts d'ells, abandonant les seves terres incultes i aspres, s'havien endinsat en la vida romana, que els enlluernava, adés com a soldats, adés com a agricultors, adés com a artesans. Però a la fi del segle iv, aquesta emigració, paulatina i pacífica, esdevé irrupció devastadora, que produeix la desfeta de l'Imperi d'Occident.

En l'any 374 els germànics comencen l'èxode empesos pels huns, de raça mongòlica. Els visigots en 378 travessen el Danubi, devasten, comanats per Alaric I, algunes contrades de l'Imperi d'Orient, cauen sobre Itàlia, i passen, a les ordres d'Ataulf, a la Gàl·lia, fixant-se a l'Aquitània i N. E. d'Espanya.

En 405 comença una gran invasió de Suebs, Vàndals, Alans i Burgundis. Els Suebs són en part exterminats a Fièsole (407); els altres invasors penetren en la Gàl·lia, establint-se els burgundis entre el Roine i el Saona, mentre la resta dels suebs, els alans i vàndals envaeixen Espanya, passant aquests a l'Àfrica.

Els Huns, establerts des del segle ii al llarg del Volga i l'Ural, s'adrecen, en el segle iv, vers l'Oest. El geni militar d'Àtila funda un vastíssim Imperi que, tenint el seu centre a l'Hongria, s'estén fins al Caucas, el Danubi, les selves germàniques i quasi fins al Rin. En 451, Àtila travessa aquest riu, devasta la Bèlgica i penetra a la Gàl·lia. El general romà Aeci, auxiliat per Teodoric, rei dels visigots, i Meroveu, rei dels francs, li surt a l'encontre a Chalons, sobre el Marne, derrotant-lo i obligant-lo a repassar el Rin. Encara en 453 realitza Àtila una furiosa expedició pel N. d'Itàlia, retirant-se a la Panònia, on mor assassinat. El seu imperi es desfà ràpidament.

La Itàlia és encara víctima de noves invasions. En 475, els Hèruls d'Odoacre, donen el cop final a l'Imperi d'Occident, arravatant el tron al darrer emperador Ròmul August. Però la seva victòria és efímera: Teodoric, rei d'un altre poble germànic, l'ostrogot, els n'expulsa en 493, conquerint, demés, la Rètia, el Noricum, la Dalmàcia i la Panònia.

ELS REGNES GERMÀNICS. Establerts els barbres en els territoris de l'Imperi, llurs cabdills manen de fet. Els Emperadors, però, cerquen una fórmula que salvaguardi la seva dignitat jeràrquica: els barbres s'estableixen amb el beneplàcit de l'Imperi, com a auxiliars i defensors. Aquesta convencional dependència dura fins a Carlemany.

El regne Franc. Els francs, dividits en salis i ripuaris, s'havien establert des del Somme i la Mosa fins enllà del Rin. Clodoveu (481-511), rei d'una de les tribus sàlies, venç els gal·lo-romans, els alemanys—convertint-se per aquesta victòria al cristianisme—, els burgundis i els visigots, restant senyor de tota la Gàl·lia, excepte les valls del Saona i el Roine.

Omplen quasi totalment els segles següents les lluites entre l'Austrà-

sia, predominantment barbre, i la Nèustria, predominantment llatina, i el govern dels Majordoms de Palau que acaben sobreposant-se als reis merovingis (descendents de Meroveu). Un majordom, Pepí el Breu, és consagrat rei pel Sant Pare, al qual ajuda contra els lombards i al qual fa donació de l'Exarcats de Ràvena, començant així el poder temporal dels papes. El succeeixen Carlemany i Carlomà (768).

Els regnes d'Itàlia. La Itàlia comença a ésser el que serà quasi fins als nostres dies: el camp on se debatin inacabables ambicions europees. En l'espai de tres segles passa per la dominació dels hèruls (476-490) dels ostrogots (490-553), dels bizantins (553-568) i dels lombards. Finalment, en 774, Carlemany cridat pel Papa, que era combatut tota hora pels lombards, derrota llur rei Desideri i s'empara del seu reialme.

El regne visigot. Establerts els visigots amb Ataulf, casat amb Gala Plàcidia, germana de l'Emperador Honori, a l'Aquitània, s'estenen per Espanya. Des de Recared I (586-601), que es converteix al catolicisme, esdevé la monarquia una teocràcia i el Concili de Toledo són els directors de l'Estat. La història d'aquesta monarquia és de contínues lluites contra els bascons, els grecs imperials, els francs i els jueus. En començar el segle III cau en poder dels àrabs.

Els regnes anglo-saxons. Anglaterra va ésser envaïda pels anglesos i saxons, que després d'una forta lluita amb els bretons i galesos, finida vers l'any 600, es constitueixen en diversos regnes, que duren fins que Egbert, rei de Wessex, al començ del segle IX, aconseguix reunir-los sota la seva única sobirania.

L'IMPERI D'ORIENT. Subsisteix encara deu segles després de la caiguda de l'imperi d'Occident; però mena una vida feble, atacat exteriorment pels eslaus, perses, àrabs i turcs, afrevolit interiorment per constants lluites religioses. En l'ordre intel·lectual, però, Bizanci llueix en l'Edat Mitjana com una gran alimària que irradia claror per tota l'Europa.

En el segle VI, regnant Justinià, reviu l'imperi dies de glòria: els búlgars i perses són mantinguts a ratlla, el N. d'Àfrica conquistat als Vàndals, finida la dominació ostrogoda a Itàlia, i sotmeses algunes contrades del S. i SE. d'Espanya.

Fou així mateix Justinià gran legislador, fent classificar les lleis romanes en el Corpus juris civilis.

ELS ÀRABS. Visqueren dividits en tribus fins que Mahoma (570-632), havent fet gran nombre de prosèlits amb la predicació de l'islamisme a Yathreb, l'imposà per les armes a tota l'Àrabia, i, amb ell, la unitat. Mort el profeta menaren els àrabs la Guerra Santa als altres països, sotmetent Pèrsia, Turquestan, Síria, Egipte i tot el N. d'Àfrica. En 711 penetren a Espanya i en voler avançar per les Gàl·lies són detinguts a Poitiers (732) per Carles Martell, majordom del rei franc. A l'ensems a Espanya sorgeixen nuclis de reconquesta: el primer és Astúries, on Pelai venç els sarraïns a Covadonga.

Aquest vastíssim imperi que, dependent de Damasc o Bagdad, s'es-

tenia de l'Índia a l'Atlàntic, es disgrega ben tost, brollant-ne els califats de Damasc, d'Egipte i de Còrdova.

L'IMPERI DE CARLEMANY. Roma, vençuda, triomfa dels invasors per l'idioma, que s'imposa als parlars germànics, i per la religió catòlica, que desterra, no sols el paganisme barbre, però també les heretgies cristianes. El dret Romà conviu amb les legislacions dels vencedors; les divisions administratives prenen per norma les de l'Imperi; els reis es plauen de fer reviuire la pompa cortisana dels Emperadors; amb Carlemany ressucita l'Imperi d'Occident. Trobant-se a Roma en Nadal del 800, és coronat Emperador pel papa Lleó III.

Guerrer incansable, lluita contra Desideri rei dels lombards, apoderant-se del N. d'Itàlia; contra els sarraïns, formant la Marca Hispànica; contra els indomtables saxons, sotmetent la Germània a la civilització cristiana; contra els eslaus i avars, contenint-los enllà de l'Elba i del Danubi.

No fou sols guerrer; també legislador, també protector de les lletres. L'Imperi es dividia en comtats. Els Missi Dominici, enviats del senyor, vetllaven l'administració del comtes. A cada monestir o església exigí una escola. Homes de ciència foren cridats al seu entorn. Es això el que es coneix amb el nom de petita Renaixença carolíngia.

LA DESMEMBRACIÓ DE L'IMPERI. L'imperi de Carlemany no perdurà. Era quelcom oposat a l'individualisme dels germànics que portà la sobirania a un grau extrem de divisió, l'existència d'una tan vasta sobirania. El costum franc del repartiment del regne entre els fills, que havia minvat països esdevinguts poderosos i produït grans lluites fraticides, va ésser seguit per Lluís el Piadós, fill de Carlemany. La fi de les lluites conseqüents fou el tractat de Verdun (843), que donava a Carles el Calb la França, a Lotari, Itàlia, el Rin i una llenca de la Gàl·lia de l'Est, i a Lluís, la Germània central i oriental.

En temps de Carles el Calb s'esdevenen dos fets que s'anunciaven temps ha, i que són trascendentals: les invasions normandes i la constitució hereditària dels oficis o càrrecs públics, un dels graons en l'evolució cap al règim feudal.

NOVES INVASIONS. Altres pobles invasors apareixen, essencialment marítimes, procedents d'Escandinàvia i Jutlàndia, els normands i els danesos (germànics). Aquests devasten Anglaterra, que n'és alliberada pel seu rei Alfred el Gran, el qual rebutja també una invasió normanda. En 1061, però, cau novament Anglaterra en poder dels danesos, comandats per Canut el Gran. I si una altra volta és instaurada la dinastia anglosaxona, per extinció de la danesa, és destronada també, a la batalla d'Hastings (1066), pels normands de Guillem el Conqueridor. Procedien aquests de la Normandia i la Bretanya, on s'havien establert en temps de Carles el Ximple de França (711), després d'haver fet destructores incursions en el seu regne.

A l'ensem que els danesos devastaven l'Anglaterra i els normands les costes atlàntiques i mediterrànies, tenien lloc les invasions dels magiars (mongols) per l'E, i noves invasions sarraïnes pel Migdia (Creta, Sardenya, Còrsega, Sicília, Provença, Itàlia).

EL FEUDALISME. Totes aquestes invasions, voltant la vida de violències i de perills, foren una de les causes de la transformació social i política que anà operant-se en el segle IX i X, en l'Europa Occidental, que arribà a la seva completa formació en el segle XI, i que en certs aspectes, no havia de desaparèixer fins a la Revolució francesa. La nova forma d'organització és la que anomenem Feudalisme. Dos són els seus elements constitutius: l'agrupament feudal i la senyoria. El primer es funda sobre el feu, terra o dret immobiliari concedit per un home (senyor feudal) a un altre home (vassall), a canvi de la seva fidelitat i de determinats serveis: combatre per ell, sotmetre's a la seva justícia, ajudar-lo a jutjar, aconsellar-lo, etc. El senyor, però, li deu fidelitat, justícia i protecció. Home poderós en mig d'una societat espaordida i miserable, la seva protecció és ben sol·licitada. Quasi sempre diversos feus són concedits per un mateix senyor: ve't aquí el grup feudal, al qual s'uneixen vilans i serfs. El nex que lliga el grup, des del senyor al serf, és la terra. Aquest grup no està isolat. Cada vassall no té deures sinó envers el seu senyor, però aquest pot ésser vassall d'un altre senyor, i neix a poc a poc un encadenament de feus i subfeus, una jerarquia, al cim del qual es troba el monarca.

No sols del feu derivava el dret d'un home a comandar sobre els altres, sinó també de la senyoria, desmembrament de la sobirania reial, que ha passat a formar part d'un patrimoni privat, siga per concessió del rei, siga per usurpació individual. Dels comtes i ducs de caràcter administratiu de la monarquia carolíngia, i per apropiació de les funcions públiques en profit propi, neixen les senyories comtals i ducals. Al davall d'elles, es troben les baronies, els vescomtats, les castellanies i senyories sense títol, que confereixen la qualitat de senyor justicier.

Tres classes d'homes integren la societat feudal: els nobles, els vilans i els serfs. Els primers, privilegiats, exempts d'impostos i sols judicables pel llur senyor, en tribunal de pars; els altres, no privilegiats, suportant semblantment les càrregues de la tributació; però distingint-se jurídicament, perquè sobre el serf pesaven diverses incapacitats, com el formaridatge i la mà morta. Per la primera si el serf contraïa matrimoni fora de la població servil de la seva mateixa senyoria, el senyor podia exigir-li el pagament d'una quantitat. Per la segona, a la mort del serf, el senyor l'heretava. Però a diferència de l'esclau el serf tenia personalitat jurídica, podent, en conseqüència, formar-se una família i un patrimoni.

EL PONTIFICAT. El Pontificat, hem dit, és l'eix de la història medieval. Ell atrau els barbres al cristianisme, salva la cultura, amoro-seix els cos-

tums. El seu poder, mitjançant la organització eclesiàstica, especialment les ordres mendicants (franciscanes i dominiques), s'estén per tots els pobles. Els sobirans es fan investir per ell com cercant una divina sanció a llur dret, i temen, per ço com els pobles són cegament creients, la seva excomunió. Des de la donació de Pepí el Breu, la puixança del Pontificat munta, malgrat els perills intrínsecs i extrínsecs per què passa. Quan aquests semblen més amenaçants, un home excepcional, Hildebrand, conseller de papes i papa ell mateix (Gregori VII, 1073-1085) infont una densa vigoria a l'Església, concretant en els cardenals el dret d'elegir papa, foragitant els simoníacs i declarant excomunicat tot senyor que vulgui conferir la investidura eclesiàstica. Ell entreveié per al Pontificat ço que havia d'atènyer plenament Innocenci III (1198-1216): la instauració d'una suprema autoritat moral, reguladora de la vida dels pobles.

El Pontificat i l'Imperi alemany. Extingida la dinastia carolíngia (911), els nobles havien elegit successivament Conrad de Francònia, Enric I de Saxònia i Ot el Gran, el qual, coronat emperador pel papa, funda el Sacre Imperi Romà de la Nació Germànica (962). Les relacions entre ambdues potestats comencen ben tost de fer-se hostils; fins que en voler Gregori VII dur a terme la seva reforma, topa amb la oposició d'Enric IV, iniciant-se la lluita dita de les Investidures. Mútuament es destitueixen, però l'Emperador, davant la rebel·lió dels nobles sempre disposats a afeblir el poder reial, ha de cedir, anant a Canossa (1077) per demanar el perdó del Papa. Vuit anys més tard, Enric s'empara de Roma, refugiant-se Gregori VII a S. Angelo, essent salvat per Robert Guiscard, senyor normand de Sicília, i morint l'any següent a Palerm.

La lluita continua en el regnat d'Enric V, qui obligat per l'actitud dels nobles alemanys, firma el Concordat de Worms (1122) amb Calixt II. Per ell renunciava l'Emperador a les consagracions i a les investidures eclesiàstiques; però rebia homenatge i fidelitat dels elegits.

No havia de finir així la lluita. Amb l'entronització dels Staufen, esdevé més acre i més ampla. Contra Frederic Barba-roja s'uneixen les ciutats del N. d'Itàlia, formant la Lliga lombarda. Després d'algunes expedicions, Frederic és vençut a Legnano (1176) i firma la pau de Constança (1183), per la qual reconeix l'autonomia de les ciutats italianes. Triomfa amb això el Pontificat; però no pot evitar el matrimoni d'Enric, hereu de l'Imperi, amb Constança, hereva del regne de les dues Sicílies. Aquesta unió renova les lluites, per trobar-se els estats pontificis tancats dintre el poder imperial; fins que Urbà IV dóna la corona de Nàpols i Sicília a Carles d'Anjou, germà de S. Lluís, i són exterminats els darrers Staufen, Mamfred i Conradí: aquell a la batalla de Benevento (1266), i aquest ajusticiat a Nàpols, després d'ésser vençut a Tagliacozzo (1268).

El Pontificat i Catalunya. La Marca hispànica era formada de diversos comtats, que es separen de fet del poder franc en extingir-se la dinastia carolíngia; estenen-se cap al N. pel Migdia de França i cap al S. contra els musulmans. Un comte de Barcelona, Ramon Berenguer IV, es casa amb Peronella d'Aragó, i s'uneixen ambdues corones en llur fill Alfons I, qui hereta així mateix el Rosselló i la Provença, essent Catalu-

nya la informadora de la política de la Confederació. En temps de Pere I, que el succeeix, s'esdevé el primer encontre amb el Pontificat. Malgrat haver-se'n declarat tributari, el Català es posa al costat dels albigeos, heretges propagats pel S. de França. Però en la batalla de Muret (1213) és mort i vençut per Simó de Montfort, enviat en horrible croada per Innocenci III. Aquesta desfeta marca la fi de l'hegemonia catalana pel Migdia de França, i escindeix tràgicament la nacionalitat de llengua d'oc.

Al seu fill Jaume I, que completa els fonaments de la nació catalana, conquerint Mallorca i València, el succeeix Pere el Gran; el qual, maridat amb Constança filla de Mamfred de Sicília, és cridat pels naturals a regnar-hi, després de la mort de Conradí i de les Vespres Sicilianes, en les quals foren exterminats els francesos de Carles d'Anjou. Pere II qui es trobava a Alcoll (Africa), passa amb el seu exèrcit a Sicília. Martí IV l'excomunica i dóna els seus reialmes a Carles de Valois, fill de Felip III de França, qui envaeix Catalunya; però la pesta i els catalans delmen la croada, que ha de repassar els Pireneus.

Durant els regnats dels seus fills Alfons i Jaume continuen les lluites i les negociacions, fins que pel tractat d'Anagni (1295), aquest renuncia a Sicília, i Bonifaci VIII revoca la investidura del seu reialme als Valois, donant a Catalunya la de Còrsega i Sardenya.

El Pontificat i França. A la dinastia carolíngia havia succeït a França, la dels Capètides, eixida del feudalisme i cridada a abatre'l, mitjançant l'ajuda de les ciutats, a les quals concedeix franqueses i privilegis. Les relacions amb el Pontificat, seguint la tradició franca de Pepí i Carlemany, són, en general, amistoses. Lluís VIII intervé en la croada contra els albigeos, que dóna per resultat l'anexió a França del Llenguadoc: S. Lluís, apel·lat «l'Àngel de la Pau» per Innocenci IV, realitza dues croades malastrugues contra Egipte i Tunis; ja hem vist com Felip III i Carles d'Anjou eren el braç del Pontificat en les lluites contra Pere el Gran. Però en trobar-se faç a faç Felip IV, de tendències absolutistes, i Bonifaci VIII, que volia mantenir la seva jerarquia per damunt dels prínceps temporals, esclata l'oposició d'una feroç i violentíssima. El rei publica una falsa butlla exagerant les pretensions pontificies. El Papa l'excomunica. Felip envia a Anagni el seu conseller Nogaret, empresonant el Papa, que, alliberat pel poble, mor al cap de poc temps (1303).

Després del breu pontificat de Benet XI, és elegit Papa, per influència de Felip, l'arquebisbe de Bordeus, qui, amb el nom de Clement V, trasllada la Seu a Avinyó, restant sotmès el Pontificat al poder de França.

En aquest temps té lloc també la supressió de l'ordre militar dels Templers, acusada de molts crims. Havia estat fundada així com la dels Hospitalers, per a la defensa del regne de Jerusalem, fundat per la primera croada.

El Pontificat i l'Imperi Bizantí. L'Església grega, agitada constantment per heretgies que es convertien en lluites sagnants dintre l'Imperi, visqué gairebé sempre allunyada de Roma. Però la veritable separació comença amb l'imperi de Miquel III (842-867), que destitueix el patriarca

S. Ignasi, i posa en el seu lloc Foci. Aquest proclama la primacia de Constantinoble sobre Roma, rebutja el celibat eclesiàstic i nega la procedència de l'Esperit Sant del Pare i del Fill. El cisma, que es consuma en temps de Constantí IX (1042-54) pel patriarca Miquel Cerulari, isola encara més l'Imperi d'Orient, deixant-lo a mercè dels eslaus i dels turcs. Aquests comencen ben tost les incursions.

Les Croades. Nades de la intolerància dels turcs, poble fanàtic, destructor de l'Imperi aràbic de Bagdad, de l'arrelament profund de la fe en els cristians i del bèl·lic esperit de l'època, les croades a Terra Santa són un altre testimoni de la puixança del Pontificat. Des del primer clam llançat per Urbà II en el concili de Clermont (1095) continuament signen els papes el camí de Jerusalem als prínceps i cavallers cristians. Vuit grans expedicions s'adrecen contra els turcs. Sols la primera assoleix la fi cobejada, fundant un efímer regne de Jerusalem. La quarta (1202-1204) desviada del seu objecte, s'empara de Constantinoble, creant l'Imperi llatí d'Orient que dura quasi mig segle. La setena i la vuitena, comandades per S. Lluís, s'adrecen desastrosament contra Egipte i Tunis.

Si de resultats mesquins des d'un punt de vista guerrer, les Croades foren, en altres aspectes, transcendents. Afebliren el feudalisme, car molts senyors s'arruïnaren o moriren en l'empresa; aproximaren els pobles cristians; obriren amples horitzons al comerç; perfeccionaren moltes indústries; expandiren l'avançada ciència de l'Orient; els gèneres peculiars de la seva literatura i el refinament de les seves arts.

LLUITES ENTRE FRANÇA I ANGLATERRA. Els reis d'Anglaterra així els normands, com els Plantagenet que els succeeixen, eren vassalls dels reis de França. Això fou motiu de llargues lluites. En temps de Lluís VII (1137-1180) va arribar a posseir Enric II d'Anglaterra l'Anjou, la Normandia, el Maine, la Turena i l'Aquitània. Felip II August anà conquerint aquestes terres, fomentant les rancúnies que afebliren sempre la casa Plantagenet, venent a Bouvines (1214) una coalició que el monarca anglès Joan sense Terra havia oposat a la creixent puixança dels Capètides. És aleshores que els nobles obliguen el rei Joan a jurar la Carta Magna, fonament de les llibertats angleses.

La rivalitat entre ambdues dinasties, acaba en temps de Lluís el Sant, amb el tractat de París, després d'una lluita que dura quasi un segle, i que es renova en el XIV amb la Guerra de Cent anys.

Extingida en els besnèts de S. Lluís la branca directa de la dinastia Capètida, entra a regnar (1328) la branca col·lateral dels Valois amb Felip VI. Eduard III d'Anglaterra, nét de Felip IV de França per línia femenina, reclama la corona, començant una inacabable guerra, en la qual aquesta nació sofrí les desfetes de Crécy (1346), Poitiers (1365) i Azincourt (1415), un terrible alçament de camperols conegut amb el nom de la Jacquerie, les intrigues dels nobles i les imposicions de la burgesia. L'aparició de Joana d'Arc, la donzella d'Orleans, amb la seva fe d'il·luminada i la seva intuïció guerrera, salvà la França, quan gairebé tota ella era en poder dels anglesos. Les victòries de Formigny (1450) i Castillon (1453) po-

saren fi a la lluita. Sols restà en poder d'Anglaterra la plaça de Calais. Enrunada així llur secular ambició de formar un estat continental, els anglesos hagueren de cercar altres camps d'expandiment. I aquí rau l'origen de llur moviment colonitzador.

ELS ESTATS D'EUROPA FINS A LA FI DE L'EDAT MITJANA. L'afermament de l'autoritat reial s'accentua. Tots els esdeveniments polítics (alguns ben oposats, alguns ben contingents) menen les monarquies cap a l'absolutisme, i els pobles cap al llur aplegament en amples estats. El gran Renaixement clàssicista que s'inicia amb el segle, és l'impulsor profund, que, amb la resurrecció de l'antiguitat grega i llatina, mena l'Europa a una vida nova.

El Pontificat. El cisma d'Occident. Des del 1309 residia la Santa Seu a Avinyó; però a la mort de Gregori XI (1378), que havia tornat a Roma, els cardenals ací residents elegeixen Urbà II, mentre els cardenals francesos, que dominaven en el Sacre Col·legi, nomenen Clement VII. El cisma, que arriba a dividir la Cristiandat en tres obediències, es resol després dels concilis de Pisa i Constança (1414-18) amb el nomenament de Martí V.

La Confederació catalano-aragonesa. Durant el segle XIV han estat conquerits els ducats d'Atenes i Neopàtria i l'illa de Sardenya, abatuda la noblesa i assegurada a Sicília la dinastia catalana. En el segle XV s'extingeix aquesta amb Martí l'Humà. El Parlament de Casp elegeix, contra el dret de Jaume d'Urgell, Ferran d'Antequera, entrant a regnar una dinastia castellana. Alfons IV, seguint el moviment d'expansió catalanesca, conquista Nàpols. El despotisme de Joan II fa dreçar en armes Catalunya en favor del seu primogènit el Príncep de Viana. El matrimoni de Ferran, un altre fill de Joan II, amb Isabel de Castella produeix la unió personal d'ambdues corones.

Castella. Els avenços de la Reconquesta iniciada a Covadonga, van anar formant els regnes d'Astúries, Galícia, Lleó i el comtat de Castella, el qual, esdevingut regne en temps de Ferran I (1037-1065) exercí l'hegemonia damunt dels altres. La divisió (1031) del magnífic Califat de Còrdova en diversos estats (Toledo, Còrdova, Sevilla, Saragossa, etc.) afavoreix la Reconquesta. La invasió dels murabits en temps d'Alfons VI que s'havia apoderat de Toledo (1085), i la dels almuhadis en el d'Alfons VIII, posen en perill els regnes cristians; però aquells no passen ençà d'Andalusia, i aquests són vençuts, per les hosts hispàniques unides, a les Naves de Tolosa (1212). Mes tard, Ferran III el Sant s'empara de Còrdova (1236), i Sevilla (1248).

En els segles successius, Castella es veu constantment dominada per lluites civils o amb els regnes veïns, les quals deturen la Reconquesta. Una nova invasió sarraïna, la dels merinites, és desfeta a la batalla del Salado (1340). Cal, però, arribar a la unió amb Aragó i Catalunya perquè Castella fineixi la seva Reconquesta amb la presa de Granada (1492), i la seva anarquia interna amb les mesures autoritàries dels Reis Catòlics (abaixament de la noblesa i la clerecia, Inquisició, Santa Hermandad).

Navarra. Petit nucli de reconquesta en un principi, arriba en temps de Sanç el Major (970-1035) a ésser un estat important. En neixen (per divisió entre els fills) els regnes de Castella i Aragó, i els comtats de Sobrarb i Ribagorça. Viu Navarra, ara unida a Aragó, ara a França, ara independent i en lluites amb aquests estats i Castella, a la qual és subjugada definitivament per Ferran el Catòlic (1515).

Portugal. Enric de Borgonya ajudà a Alfons VI de Castella en la presa de Toledo. Rebé en recompensa la seva filla Teresa i el tros de Portugal conquerit als sarraïns. Contra aquests i contra Castella s'adreça la política del nou estat, a l'ensems que a crear una poderosa marina que, en el regnat de Joan I, (1385-1433), comença els grans descobriments i colonitzacions, que són la mes bella glòria de Lusitània.

Anglaterra. Després de la guerra de Cent anys, comença una lluita civil coneguda amb el nom de guerra de les dues Roses per haver l'escut de la casa regnant de Lancàster una rosa vermella, i la de York, aspirant al tron, una rosa blanca. Guerra abominable, d'assassinats i traïcions, que fineix amb el triomf d'Enric VII de Tudor i Lancàster sobre Ricard III de York en la batalla de Bosworth (1485). Començada com a protesta contra les darreres desfetes de la guerra amb França, que repercutiren profundament en la prosperitat comercial d'Anglaterra, dóna com a resultat la ruïna de l'aristocràcia i l'afermament de la monarquia.

Alemanya. És una excepció en aquest moviment en favor de l'autoritat reial. Després d'un període d'anarquia, que dura des de la mort de Frederic II fins a l'elecció de Rodulf d'Habsburg (1250-73), segueix essent electiva la monarquia, i en la Butlla d'Or (1356) es fixa que els emperadors seran elegits per set prínceps i aconsellats per una Dieta, sense l'assentiment de la qual el sobirà res no pot fer.

Mentre Alemanya es debatia políticament en lluites estèrils, moltes ciutats s'havien unit per a la defensa de llurs interessos formant diverses lligues. La més poderosa i rica fou la Lliga Anseàtica de més de 80 ciutats (entre elles Hamburg, Colònia, Lübeck, Bremen), que posseïa grans mercats a Flandes, Anglaterra, Rússia i Escandinàvia.

Les Repúbliques italianes. També a Itàlia esdevingueren poderoses, mercès al seu comerç, mantes ciutats, que lluitaren, adés contra els Emperadors d'Alemanya, adés contra el Papes; però sols ben excepcionalment s'uniren. Llurs rivalitats mercantils i polítiques les duïen sovint a guerrear entre elles i, en llur si, les famílies principals es disputaven el govern. Això no impedí, però, que ciutats com Gènova, Pisa, Milà, Florència i Venècia arribessin a un grau extraordinari d'esplendor militar i comercial. Elles són, noresmenys, les congriadores del Renaixement.

França. A Carles VII, que finí victoriosament la Guerra dels cent anys, havia succeït Lluís XI rei sòrdid, pertinaç i habilíssim que posà els sòlids fonaments per a l'esplendor futura de la monarquia francesa. Abaté els senyors feudals, vencent la Lliga del bé públic suscitada per Carles el Temerari, duc de Borgonya, posseïdor d'aquest país, Artois, Picardia, Flandes, Països Baixos i Luxemburg; heretà de Renat

d'Anjou, l'Anjou, el Maine i la Provença; donà major impuls a l'organització administrativa i militar, i deixà la França en disposició de començar les grans lluites europees que es preparen.

Els turcs i l'Imperi d'Orient. La caiguda de Constantinoble. Des del segle XIV els turcs otomans, establerts a l'Àsia Menor, amenaçaven l'Imperi. Eren ja a les vores del Bòsfor quan la Gran Companyia Catalana va rebutjar-los (1304). En 1356, però, s'apoderaren els turcs de Gal·lípol, en 1389 derrotaren els serbis a Kossovo, i en 1396, a Nicòpolis, una croada dirigida per Joan sense Por, duc de Borgonya. La caiguda de Constantinoble era imminent de no haver estat subjugats (1402) els turcs per Tamerlan, fundador d'un vast però efímer imperi mongol. Amb tot, Mahomet II, en 1453, arravata Constantinoble a Constantí XI Dragassès, qui morí defensant-la desesperadament.

L'establiment dels turcs a Europa és l'inici d'un seguit inacabable de lluites: dels estats centrals per no caure en llur poder, dels pobles caiguts per alliberar-se de llur jou.

EL DESCOBRIMENT D'AMÈRICA. El genovès Cristòfol Colom, protegit pels Reis Catòlics, volent cercar un nou camí per a les Índies Orientals, descobreix en 1492 algunes de les illes Lucaies, Cuba i Haití. A aquests segueixen nous descobriments, realitzats per Colom o per altres navegants, entre ells Americo Vesputio, qui visita les costes septentrionals de l'Amèrica de S. i dona el seu nom al Continent.

El descobriment d'Amèrica, canviant el centre de gravetat de la Història, és la convencional separació de l'Edat Mitjana i la Moderna

L'EDAT MODERNA

Els grans descobriments geogràfics fan perdre la seva hegemonia a la mar Mediterrània, i produint l'enriquiment de la burgesia, preparen la seva influència política. Els grans descobriments científics (impresora, brúixola etc.), facilitant la difusió de la cultura, afavoreixen els grans moviments intel·lectuals. El Renaixement (ja ho indicàvem) instaura l'absolutisme i impulsa la formació de grans Estats. Els senyorius són assimilats per les monarquies; els estats febles dominats pels forts: cada una d'aquestes dominacions és un conflicte nacionalista que sorgeix. Reacció contra el Renaixement, en allò que era exaltació de la unitat, de la universalitat i de l'autoritat romanes, és la Reforma, revolució religiosa i social, nascuda de l'individualisme alemany. Resultat d'ella és una sèrie de lluites religioses-polítiques, que duren fins a Lluís XIV i que divideixen l'Europa en dos partits, que duren fins a Àustria en les seves dues branques, alemanya i espanyola, el campió del catolicisme i Anglaterra, França i els prínceps alemanys els protectors, quasi constants, del protestantisme. Les lluites tenen diversos camps; però, especialment, els Països Baixos i Itàlia: ací amb caràcter internacional, allà amb un triple caràcter religiós, in-

ternacional i nacionalista. L'equilibri europeu exigeix grans coalicions: les cases d'Àustria i França en són, per molt de temps, els capdavanters rivals. Noves potències (Turquia, Suècia, Prússia i Rússia) van apareixent.

ELS DESCOBRIMENTS GEOGRÀFICS. Si Colom havia volgut arribar a les Índies Orientals per la ruta de l'O., els navegants portuguesos seguiren la de l'E., davallant al llarg de les costes africanes. Un d'ells, Vasco de Gama, en 1497, volta el cap de les Tempestes i arriba a l'Índia. El camí de l'E. restava descobert. Mancava acabar de realitzar el viatge per l'O., i Magalhães, en 1520, salva l'estret del seu nom i arriba a les Filipines, on mor. Aquest viatge, continuat per El Cano, fou el primer de circumnavegació.

A aquests descobriments seguí la sotmissió del continent americà. Hernan Cortés conquista (1519-1522) l'imperi azteca de Mèxic, i Francisco Pizarro l'imperi Inca del Perú. Els espanyols s'estenen per tota l'Amèrica del S., llevat del Brasil que havia estat conquerit per a Lusitània per Álvarez Cabral (1500). Anglaterra s'havia establert a Nord-Amèrica amb Cabot, qui descobrí el Llaurador. Així començaven de formar-se els grans imperis colonials.

LA REFORMA PROTESTANT. Ja durant l'Edat Mitjana hi havia hagut, per part de reformadors, com Wiclef i Huss (s. XIV) intents de reducció crítica del cristianisme i de rectificació dels costums eclesiàstics, no havent, però, reeixit. En el segle XVI, un pare agustí, Martí Luter, ho aconseguí, trencant la unitat de l'Església occidental. Nega tot el sistema sacerdotal i jeràrquic; tota formal autoritat, restant l'Evangeli com a única; el sacramentalisme, llevat del baptisme i l'eucaristia; i tota devoció externa. El culte es redueix a l'aplegament de la comunitat cristiana per pregar i predicar la paraula de Déu. Tota religiositat és fonamentada en la sola fe, contraposada a la justificació per les obres. «Déu no ens demana sinó la fe i no tracta amb nosaltres sinó per la fe», repeteix sovint Luter.

També un altre reformador, Calví, proclama la salvació per la fe; però la fe — diu — és un privilegi que Déu concedeix als predestinats. Mescla de calvinisme i catolicisme és la doctrina anglicana iniciada per Enric VIII i organitzada per Isabel I.

Les doctrines de Luter van estendre's per Alemanya i Escandinàvia, malgrat d'haver-les combatut per les armes l'Emperador Carles V; les de Calví per França, Països Baixos i Escòcia.

LA REFORMA CATÒLICA. Va dur-la a terme el Concili Trentí, (1545-1563) per contrarestar l'obra del Protestantisme, fixant els dogmes de l'Església i mantenint tot allò que els protestants havien rebutjat. En aquests moviments de contrareforma van pendre part activíssima les ordres religioses, especialment la dels Jesuïtes.

LLUITES ENTRE LES CASES DE FRANÇA I D'ÀUSTRIA. Antecedents. A Isabel la Catòlica havia succeït la seva filla Joana la Boja que era casada

amb l'arxiduc d'Àustria, Felip el Formós. D'aquest matrimoni va néixer Carles de Gant, que va unir, per herència, sota la seva sobirania, Espanya, Àustria, els Països Baixos, Artois, Flandes, Borgonya, Franc Comtat i Amèrica, i, per elecció, l'Imperi Alemany, amb el nom de Carles V. A la seva mort, el seu germà Ferran I va heretar la corona Imperial i el seu fill Felip II la corona d'Espanya. Mentrestant a França regnaven Carles VIII, Lluís XII, Francesc I i Enric II. Entre ambdues dinasties continua, a causa dels dominis italians, la rivalitat que havia existit entre França i Catalunya.

Vicissituds. Ferran el Catòlic s'havia apoderat de Nàpols, i, en unió de la Santa Lliga (Anglaterra, Alemanya, Venècia, el Pontificat i Suïssa), del Milanesat i Navarra. Francesc I de França aconseguí rescatar el Milanesat, però havent estat després vençut i fet presoner a Pavia (1525), Carles V l'obligà a renunciar tota pretensió sobre Nàpols i Milà, Flandes i Borgonya.

Posat Francesc I en llibertat, aconseguí formar una coalició contra el poder creixent de la casa d'Àustria, entrant-hi successivament el soldà turc Soliman el Magnífic, Enric II d'Anglaterra, el Papa i els prínceps protestants alemanys; restant indecisa la lluita, que continua en els regnats de Enric II de França i de Felip II d'Espanya. La casa d'Àustria segueix unida, reforçada amb l'ajut d'Anglaterra, per haver-se maridat Felip II amb la reina Maria Tudor. Els francesos són vençuts a S. Quintí (1557), però els anglesos perden Calais. La pau de Chateau Cambresis (1559) assegura per a Espanya, Nàpols i Milà, que havia de posseir durant un segle i mig.

LES GUERRES DE RELIGIÓ. Carles V havia combatut amb les armes els protestants units per la Lliga de Smalkalda. Vençut a Innsbruck (1522), va reconèixer la llibertat de cultes als prínceps alemanys. El seu fill Felip II volgué extirpar a ultrança el protestantisme. A Espanya impedí la propagació mercès a l'activitat cruenta de la Inquisició. Però als Països Baixos, el duc d'Alba, amb l'aspriva rigor del Tribunal de la Sang, va concitar un alçament, en el qual Guillem de Nassau, príncep d'Orange, fou nomenat *stathouder*, formant les set províncies del N. la Pacificació d'Utrec i constituint la República de les Províncies Unides. A aquesta insurrecció ajudava Isabel d'Anglaterra (1558-1603), paladí del protestantisme, successora de Maria Tudor i filla d'Enric VIII. Contra ella envià Felip II l'armada dita Invencible, que les tempestats i els anglesos havien de destruir.

Regnant Francesc I i Enric II s'havia difós el calvinisme per França; regnant els fills d'aquest, Francesc II, Carles IX i Enric III, esclata la oposició; essent els Borbon i els Condé cabdills principals del protestantisme, els Guisa dels catòlics: protegits aquells per Isabel d'Anglaterra i aquests per Felip II d'Espanya. La lluita fou despietada. En 1562, a Vassy, hi ha una matança d'hugonots (protestants) que inicia la guerra. Deu anys més tard, la nit de S. Bartomeu, són assassinats els calvinistes de París, propagant-se la persecució a les províncies i provocant la

Unió protestant que ateny la concessió de la pau i de la llibertat de consciència (1573). Recomençada la lluita en el regnat d'Enric III, mor assassinat, per ordre seva, Enric de Guisa, l'Acoltellat, capítol dels catòlics de la Santa Lliga; mor assassinat el rei per un fanàtic, i Enric de Navarra, legítim hereu, puja al tron, abjurant el protestantisme. En 1578 firma amb Felip II d'Espanya el tractat de Vervins, semblant al de Chateau Cambresis, i en 1598 promulga l'Edicte de Nantes atorgant la llibertat religiosa.

LA GUERRA DE TRENTA ANYS (1618-1648). **Antecedents.** Després de les guerres de religió, França ha restat extenuada; però en el regnat d'Enric IV, una sàvia administració suscita el renaixement industrial i agrícola; i en el de Lluís XIII, Richelieu, el gran Cardenal, aconseguí el triomf complet de la monarquia, amb la ruïna del partit protestant i l'abatiment de la noblesa: ell inicia, noresmenys, l'engrandiment exterior de França. Aquesta política és continuada per Mazarí durant la menor edat de Lluís XIV i culmina amb aquest monarca: la casa d'Àustria és humiliada i passa la supremacia europea d'Espanya a França. Les forces d'aquella eren en minva des del regnat de Felip II: les contínues lluites havien arruïnada la hisenda i exhaurida la terra, i no fa sinó abismar-se en els regnats de Felip III (1598-1621) i Felip IV († 1665) en les mans ineptes de llurs ministres, el duc de Lerma i el comte d'Olivares.

La guerra. Una gran guerra europea, inicialment religiosa, acompleix el trànsit. Ferran d'Estíria, arxiduc d'Àustria, s'havia proposat donar als seus estats heterogenis (Àustria, Estíria, Caríntia, Carniola, Tirol, Bohèmia, Hongria) la unitat religiosa catòlica. Volent imposar a Bohèmia, ço que havia acceptat l'Estíria, topa amb la resistència dels txecs, que ofereixen la corona a l'elector palatí Frederic V, ajudat per França i Anglaterra. Vençut Frederic a la Muntanya Blanca (1620), la Bohèmia perd les seves llibertats; cridant aleshores els protestants Cristià IV de Dinamarca, què és derrotat pel general Wallenstein a Lütter i a Dessau. Intervé en llur favor Gustau Adolf, qui volia fer de la Bàltica un llac suec, venent successivament, mercès a les seves innovacions guerreres, a Leipzig, Lech i Lützen (1632), on victoriosament morí. En 1634 els suecs són, però, desfets a Nordlingen. Aleshores França que havia ajudat pecuniàriament els enemics de l'Imperi i d'Espanya, es decideix a entrar en la lluita, que esdevé encara més vasta amb la intervenció de Catalunya, Portugal (1) i Nàpols, contra la tirania dels Austries. Les desfetes que el Gran Condé infligeix als espanyols a Rocroy (1643) i Lens, i la dels imperials a Sommerhausen donen per resultat el tractat de Westfàlia (1648) que obligava l'emperador a acceptar la organització electiva i federal de l'Imperi, a cedir a Suècia els desembocaments del Wesser i de l'Oder i la Pomerània occidental, i a França l'Alsàcia i les deu ciutats imperials. Espanya continuava la lluita; però

(1) Havia estat sotmès per Felip II que al·legava drets hereditaris.

vençuda a Newport (1659), és obligada a firmar la pau dels Pirineus, per la qual perd l'Artois i el Rosselló, restant Catalunya dividida.

LA GUERRA DE SUCCESSION A LA CORONA D'ESPANYA. *Antecedents.* França ha esdevingut en el regnat de Lluís XIV la primera potència europea. Anglaterra ha vist, després de dues grans revolucions, assegurada la sobirania popular en front de la tendència absolutista dels reis. La primera revolució, del 1648, acaba amb l'execució de Carles I Stuart; essent substituïda la monarquia per la dictadura militar d'Oliveri Cromwell; el qual sotmeté durament al jou anglès Irlanda i Escòcia, i amb l'Acta de Navegació (1) i la guerra amb Holanda, creà la gran puixança naval de la seva pàtria. La segona revolució (1688) dirigida contra els Stuarts, entronitzats de nou poc temps després de la mort de Cromwell, acaba amb l'expulsió de Jaume II i l'elecció de Guillem d'Orange, no sense imposar-li abans la Declaració de Drets, que tanca les lluites polítiques i religioses. Guillem III havia d'ésser el més poderós enemic de Lluís XIV: era a l'ensens stathouder d'Holanda, i aquesta nació, gràcies al seu comerç, havia cobrat una bella vigoria. En 1673 a La Haia, en 1686 a Aurburg, Guillem havia ja format amples coalicions per oposar-se a les ambicions de Lluís; en 1701 forma la Gran Aliança amb motiu de la successió a la corona d'Espanya.

Durant els regnats de Felip III i Felip IV, la monarquia espanyola serva encara una buida apariència de grandesa; però en el de Carles II és tal la seva decrepitud, que arriben a concertar-se les potències europees per repartir-se el seu imperi. Aquest repartiment no s'arriba a dur a terme, perquè havent designat Carles II d'Espanya, com a successor Felip d'Anjou, nét de Lluís XIV, aquest se'n desdiu, defensant les pretensions del seu nét, en front de les aspiracions de l'arxiduc Carles d'Àustria, en favor del qual es formà la Gran aliança d'Anglaterra, Holanda, Alemanya, Savoia, Dinamarca, Suècia, Portugal i Catalunya.

La guerra. Es lluità a Espanya, als Països Baixos, a Itàlia, a Alemanya i al N. i E. de França. Per dues vegades (1706-1710) entren els aliats a Madrid. Després de la batalla de Ramillies (1706) els aliats s'emparen dels Països Baixos. La desfeta d'Oudenarde (1708) incita Lluís XIV a demanar la pau. Les condicions duríssimes que hom li imposa l'obliguen a continuar la guerra. Felip V, vencedor a Villaviciosa (1710) avança sobre Catalunya. Els francesos deturen a Denain els invasors que avançaven sobre París. Havent pujat, per mort de l'Emperador Josep I, l'arxiduc Carles al tron, venint així a unir-se en ell les corones de l'Imperi i d'Espanya, els aliats, que lluitaven per evitar una possible unió d'aquest reialme amb França, l'abandonen.

La pau. Els tractats d'Utrecht (1710) i Rastadt (1714) posen fi a la guerra: Espanya, que restava per a Felip V, perdia els Països Baixos, el

(1) L'Acta prohibia als vaixells estrangers el comerç d'Anglaterra amb Àsia, Àfrica i Amèrica.

Milanesat, Sardenya i Nàpols (1), els quals passaven a poder de l'Emperador; Sicília, que era cedida al duc de Savoia, elevat a la categoria de rei; Menorca i Gibraltar, que restaven per a Anglaterra. No fineix, però, la lluita: Catalunya, de tots abandonada, veient les seves llibertats en perill, continua la guerra. Caigudes les altres places catalanes, durant tretze mesos detura Barcelona al seu davant els exèrcits de França i Espanya. El 11 de setembre de 1714 cau aquest suprem baluard de la nostra nacionalitat.

RIVALITATS ENTRE PRÚSSIA I ÀUSTRIA, FRANÇA I ANGLATERRA. *Antecedents.* La guerra de Successió a la Corona d'Espanya marca la fi de la preponderància francesa. El manteniment de l'equilibri europeu segueix exigint grans coalicions, més vastes ara per l'enfortiment i la intervenció de Prússia i Rússia.

El reialme de Prússia venia vinculat en els Hohenzollern. Aquesta família posseïa, des de 1485, l'Electorat de Brandenburg. Per herència, havia engrandit els seus dominis amb el ducat de Cleves (1609) i el ducat de Prússia (1618), feu de Polònia. Després de la guerra de Trenta Anys, el gran elector Frederic Guillem havia rebut la Pomerània Oriental. El seu fill Frederic I pren el títol de rei, i Frederic Guillem, el Rei Sargent, organitza vigorosament l'exèrcit que ha de dur a la victòria Frederic el Gran.

Rússia, durant l'Edat Mitjana i gran part de la Moderna, pot considerar-se com un estat asiàtic. Separada de la mar Bàltica per Suècia i Polònia, i de la Negra per Turquia, es trobava isolada d'Europa. Pere el Gran (1682-1725), venent Carles XII de Suècia, abat aquesta nació, que des de Gustau Adolf comptava entre les grans potències; arrabasant-li les províncies bàltiques d'Estònia i Livònia, d'Íngria i Carèlia, i fent passar a Rússia la seva hegemonia entre els estats del N. Noresmenys, Pere el Gran emprengué violentament la civilització de Rússia.

Les aliances. Segons llur ambició o llur conveniència els Estats s'apleguen diversament; però resten per molt de temps enemigues, Anglaterra i França per les qüestions colonials, Prússia i Àustria per la possessió de la Silèsia, així com unides França i Espanya pel Pacte de Família aliança establerta entre els Borbons.

La Guerra de Successió a la corona d'Àustria. Carles VI, l'antic pretendent a la corona d'Espanya, no tenint descendència masculina, havia fet reconèixer com a hereva la seva filla Maria Teresa (1740-80). Contra ella, en cenyir la corona, va formar-se una coalició de potències que cobjaven alguns dels seus Estats. França, Espanya, Baviera, Nàpols i Prússia la formaren. Anglaterra, Savoia, Holanda i Rússia van contrarestar-la al costat de l'Àustria. Frederic II de Prússia venia els austriacs a Molwitz (1741), Carles Albert de Baviera s'emparava de Bohè-

(1) Nàpols i Sicília són, després de noves lluites, donats al príncep Carles d'Espanya, amb el títol de rei (1735).

nia. L'adhesió dels hongaresos a la seva reina i la cessió de la Silèsia a Prússia equilibren i limiten la lluita, que fineix amb la pau d'Aquisgrà (1748); essent reconeguda emperadriu Maria Teresa, que cedeix Parma, Plasència i Guastala a Felip, príncep espanyol. França malgrat les victòries obtingudes en els Països Baixos (Fontenoy, Raucaux) no treu cap avantatge de la pau.

La guerra de Set Anys. L'anhel de l'emperadriu per rescatar la Silèsia i les desavinences colonials d'Anglaterra i França donen lloc a una nova guerra. Frederic II venç els austríacs a Rosbach i Leuthen, però és vençut pels russos a Kunersdorf. Segueix la guerra indecisa, fins que la defecció de Rússia, qui s'alia amb Frederic, n'accelera la fi. Pels tractats de París i d'Hubertusburg (1763), França perdia en favor d'Anglaterra, el Canadà (1), i a la Índia retenia solament algun port. Prússia conservava Silèsia.

LA INDEPENDÈNCIA DELS ESTATS UNITS. L'imperi colonial d'Anglaterra, així augmentat, sofreix ben tost la desmembració dels Estats Units d'Amèrica (2). Haver volgut la metròpoli establir alguns impostos, per rescabalar despeses de la guerra de Set Anys, va ésser-ne l'origen (1765). En 1776 un congrés reunit a Filadèlfia forma la confederació dels Estats Units. Wasington pren el comandament de l'exèrcit, i França i Espanya es placen en front d'Anglaterra, que ha de cedir després de set anys de lluita, reconeixent pel tractat de Versalles (1783) la independència de la Confederació.

EL REPARTIMENT DE POLÒNIA. L'hostilitat de Prússia i Austria va tenir un parèntesi per dur a terme, en unió de Rússia, el trossejament de l'estat polonès. Compost aquest del reialme de Polònia i del gran ducat de Lituània, havent tingut èpoques d'esplendor, gaudia de un règim polític gairebé anàrquic. Tot esforç d'organització s'estrellava contra els dissenys de Rússia i Prússia, que en 1772, unides a l'Austria, es concerten per dividir-se Polònia. Tres repartiments tenen lloc. El tercer, definitiu (1795), dona la Prússia reial i el ducat de Posen a Prússia, la Galitzia a l'Austria, la Curlàndia i la Lituània a Rússia. Debades havia oposat Kosciusko, al front dels seus polonesos, una resistència heroica, en holocaust a la pàtria moribunda.

FILÒSOFES I ECONOMISTES. L'ENCICLOPÈDIA. El règim de llibertat que gaudia Anglaterra, i les doctrines dels seus filòsofs, especialment les de Locke, havien colpit alguns esperits selectes de França. Així havien nascut les obres de Montesquieu, de Voltaire i de Rousseau, on es feia una crítica destructora de les institucions vigents. Les idees que s'hi

(1) En 1604 els francesos n'havien començat la colonització establint-se a l'Acàdia.

(2) Els anglesos havien començat d'establir-s'hi en 1584, fundant la colònia de Virgínia.

exposaven s'expandiren ràpidament per les classes nobles i la burgesia. Diderot i D'Alembert emprengueren la publicació de l'Enciclopèdia, diccionari universal, inspirat en les idees imperants de llibertat individual, política i econòmica, d'igualtat i d'antireligiositat, col·laborant-hi les grans figures del moviment renovador. La influència d'aquestes teories s'estengué per tota Europa. Sobirans i ministres es trobaven en relació amb els filòsofs, i molts s'afanyaren a dur a la pràctica reformes importants. Aquest moviment reformador es coneix amb el nom de Despotisme Il·lustrat.

L'EDAT CONTEMPORANIA

Les idees dels filòsofs, especialment les rousseunianes, acabaren per penetrar en les classes populars, on tingueren una rebuda no menys entusiasta, però molt més traspalsadora i eficient. Dels tres estaments que constituïen la nació, el Clergat i la Noblesa eren privilegiats; el poble suportava la major part de les càrregues de l'Estat. Altrament, aquest, des de les guerres de Lluís XIV, caminava cap a la ruïna financiera. Diverses vegades s'havia declarat en bancarrota. La burgesia que contribuïa principalment a cobrir els emprèstis, desitjava per això poder vetllar la forma com s'invertien els cabals públics i posar fi a la disbauxa de la hisenda. El poble es trobava en una profunda misèria. Els drets i els tributs aclaparaven els camperols, els salaris dels obrers eren baixíssims. L'estat dels esperits era, doncs, propici per a la protesta i àdhuc per a l'exacerbada violència.

El moviment tingué en els seus inicis un caràcter constitucionalista, encaminat a destruir el règim antic, d'absolutisme i desigualtat, i a donar una constitució a França, segons les noves doctrines. Els principis del 89 o Declaració dels drets de l'home, que serviren de base de les modernes constitucions democràtiques, havia d'encapsar-la. França era encara partidària de la monarquia, però davant l'actitud equívoca de Lluís XVI nasqué aviat un partit republicà; essent determinat el seu triomf per la intervenció dels sobirans estrangers, que veïen en les idees revolucionàries un perill per a llurs corones. Malgrat aquesta intervenció, i precisament, en gran part, per les lluites que provocà, així en el període republicà com en el napoleònic, les noves doctrines s'estengueren, creant arreu d'Europa partits constitucionalistes, que havien d'abatre l'absolutisme.

LA REVOLUCIÓ FRANCESA. Lluís XVI havia convocat els Estats Generals per cercar una solució a la crisi financiera. El 4 de maig de 1789 es reunien. El 17 de juny se'n separava el tercer estat, per no acceptar el clergat i la noblesa la votació per individus, en lloc de la votació per ordres. Poc després, el 7 de juny, eren tots novament aplegats en Assemblea Constituent. El ministre Necker, partidari de les reformes, havent estat allunyat del poder, es produeix una com-

moció popular i la presa de la Bastilla (14 juliol). L'Assemblea, realitzant la seva tasca, suprimeix els drets senyorials, proclama la Declaració dels drets de l'home i del ciutadà, secularitza els béns eclesiàstics i promulga la Constitució civil del clergat. Frustrada una temptativa de fugida, empresonat a les Tulleries, el rei jura la Constitució del 91, substituint-se l'Assemblea Constituent per la Legislativa, elegida per sufragi restringit.

En l'endemig, els nobles emigrats suscitaren la intervenció estrangera. L'avanç dels prussians sobre París provoca la fi de la monarquia i horribles matances a les presons (setembre 1791). Deturats els prussians a Valmy per Dumouriez, és proclamada la Convenció, assemblea elegida per sufragi universal.

La Convenció Nacional. Ella marca el període culminant de la Revolució. Mentre realitza una gran obra de reorganització interior, França (potser diríem millor París) triomfa d'una formidable coalició general (Àustria, Anglaterra, Prússia, Holanda, Espanya, Sardènia, Alemanya i Rússia), provocada per l'execució de Lluís XVI (21-1-93); triomfa així mateix de la Bretanya sublevada, i de la mútua persecució apassionada i sagnant dels partits diversos (1), la qual arriba al seu extrem en el temps apellat de La Terror. Per ella exerceix Robespierre la dictadura durant cinc mesos. La reacció thermidoriana (juliol 1794) hi posa fi, Robespierre essent guillotinat.

EL DIRECTORI I EL CONSOLAT. És redactada una nova constitució, que parteix el poder entre dos consells (dels Ancians i dels Cinc cents) i el Directori, constituït per cinc membres. Segueixen les lluites entre els partits i contra Europa. El general Napoleó Bonaparte, tornant vencedor d'Itàlia i Egipte, on havia anat a combatre l'Àustria i l'Anglaterra respectivament, substitueix, mitjançant el cop d'estat del 18 Brumari de 1799 (9 novembre), el Directori pel Consolat. El formen tres Còsols. Napoleó, primer còsol, veient considerablement enfortit el seu prestigi, es fa nomenar còsol vitalici en 1802, després de la pau d'Amiens amb Anglaterra. En 1804 és proclamat Emperador.

L'IMPERI. La obra de Napoleó és de reconstrucció en l'interior i de contínues lluites en l'exterior, contra les cinc grans coalicions europees que l'havien de combatre. Les victòries que el seu geni, secundat per grans generals, aconsegueix sobre els enemics el fan el dominador d'Europa. Reparteix corones entre els seus germans i els seus generals. Es fa coronar Emperador pel Papa, al qual acaba arrabassant els Estats Pontificis. Les seves batalles són una corrua de victòries: Ulm (1805) i

(1) Ve't aquí el nom dels partits i de llurs principals representants: dreta, girondins (Vergniaud, Brissot, Mme. Roland); centre, la plana (Sièyes, Thenier), esquerra, la muntanya (Jacobins de Robespierre, Marat) Franciscans (Danton).

Wagram (1809) contra Àustria; Austerlitz (1805) i Friedland (1807) contra Rússia; Jena (1806) contra Prússia. La retirada desastrosa a través de Rússia, en la tardor de 1812, i la guerra d'Espanya foren els esculls on naufragà la seva fortuna. Vençut a Leipzig (1813), entren els coaligats a París, reinstaurant la monarquia amb Lluís XVIII, germà de Lluís XVI. Napoleó és confinat a l'illa d'Elba, d'on torna al cap d'un any, desposseint del tron Lluís XVIII. Vençut, després dels Cent Dies d'imperi a Waterloo (1815) és exiliat pels anglesos a Santa Helena, on mor el 5 de maig de 1821.

EL CONGRÉS DE VIENA (1814-15). Després de la primera abdicació de Napoleó, els monarques aliats van reunir el Congrés de Viena. S'hi determinà la nova organització d'Europa, no havent altra cosa en compte que llur interès dinàstic, menyspreant l'essència del poble. De les injustícies comeses brollaren més tard greus revolucions i noves guerres. Venècia i Lombardia eren incorporades a l'Àustria, cap de la Confederació germànica, ampliació de la napoleònica Confederació del Rin; Bèlgica a Holanda; Finlàndia a Rússia; Noruega a Suècia; part de Saxònia, Westfàlia i altres províncies renanes a Prússia. Anglaterra dilatava el seu imperi colonial. Es restablí el regne de Sardènia i la Confederació Suïssa.

Els moviments democràtics i nacionalistes. Les doctrines revolucionàries, propagades pels exèrcits de la República i de l'Imperi, havien deixat llur llevat per tota Europa. A França, s'agiten contra l'absolutisme els partits constitucionals i republicans. Les revolucions es succeïxen i en 1848 és proclamada la segona República. Espanya arriba a un estat gairebé anàrquic, que determina la intervenció de França (1823) i contribueix a l'emancipació de l'Amèrica llatina. A Itàlia i Alemanya, els moviments de revolta prenen un doble caràcter liberal i nacionalista, i, per tant, en ambdós aspectes, antiaustriac. Bèlgica es separa d'Holanda (1831). Prússia es prepara per supplantar l'Àustria i adquirir la supremacia germànica; Rússia per atènyer la preponderància en els Balcons, afavorint el deslliurament dels pobles sotmesos a Turquia, la qual veu desfer-se del seu jou Grècia (1829) i Egipte (1841), mentre Sèrbia i Romania, caminant vers la llibertat, assoleixen un règim autònom.

NOTA

A aquesta exposició esquemàtica de *La Història Universal*, cenyida quasi exclusivament a l'aspecte polític, seguiran altres quaderns de MINERVA, ampliació o especificació en les diverses branques de la Història. En aquest, hem prescindit de tota qüestió prehistòrica: en el quadern n.º 12 de la col·lecció, el Dr. Bosch i Gimpera ha tractat de *L'Edat de la Pedra*: en quaderns successius tractarà de les Edats del Bronze i del Ferro. També hem prescindit de l'Epoca Contemporània del 1848 ençà: la política d'aquest període fins al 1900, ha estat exposada pel doctor Raventós en el quadern n.º 21.

Ve't aquí ara una sèrie de manuals recomanables sobre els diversos períodes de la Història:

EDAT ANTIGA: ORIENT: Cavaignac, Eugène: Histoire de l'Antiquité, vol. I. París.

Hall, H. R.: The Ancien History of the Near East. London, 1913.

Hogarth, D. G.: L'Antic Orient (versió apareguda dins l'Enciclopèdia Catalana, vol. XIX. Barcelona, 1920).

GRÈCIA: Swoboda, Heinrich: Griechische Geschichte. (Sammlung Göschen, n.º 49).

Cavaignac: op-cit., vol. II.

ROMA: Niese, Benedictus: Grundriss der römischen Geschichte nebst Quellenkunde (Handbuch der klassischen Altertumswiss. Bd. III, 5), 1910. Hi ha una versió italiana: Milà, 1910.

Blanchet et Toutain: Histoire romaine et Histoire du Moyen Age jusq' au Xe siècle. París, 1917.

Warde Fowler, W.: Roma (versió Enciclopèdia Catalana, vol. III).

EDATS MITJANA, MODERNA i CONTEMPORÀNIA: Els manuals Malet et Isaac, editats per la casa Hachette i C.^a, París, Hi ha una versió espanyola, bastant deficient, editada per la mateixa casa. Per a l'Edat Mitjana vegeu, preferiblement: Previtè Orton, Outlines of Medieval History. Cambridge, University Press, 1916.

És propietat del Consell de Pedagogia de la Mancomunitat de Catalunya

Reservats els drets de traducció i el de reproducció.

- 19 - FLORICULTURA I ARBORICULTURA, per Georges T. Grignan. Traducció de Vicens Nubiola.
- 20 - COM S'ORDENA I CATALOGA UNA BIBLIOTECA, per Jordi Rubió.
- 21 - LA POLÍTICA CONTEMPORÀNIA (1848-1900), per Manuel Raventós.
- 22 - DEL VESTIT I DE LA SEVA CONSERVACIÓ, per Rosa Sensat.
- 23 - ESCRITORS ESTRANGERS CONTEMPORANIS, per J. M. López-Picó.
- 24 - HISTÒRIA DE LA NACIÓ CATALANA, per Enric Prat de la Riba.
(Exhaurida)
- 25 - ELS CONTINENTS COLONIALS, per Joan Palau Vera.
- 26 - RESUM DE BOTÀNICA, pel P. Joaquim M.ª Barnola.
- 27 - LA INFECCIÓ, per August Pi i Suñer.
- 28 - COM ES CONFECCIONA UN FILM, per J. Massó Ventós.
- 29 - EXERCICIS DE MAR, per Josep Elías (*Corredisses*).
- 30 - COM ÉS FET UN DIARI, per J. Morató i Grau.
- 31 - L'ASSISTÈNCIA DELS MALALTS, per B. Pijoan Sotcras.
- 32 - RESUM DE METEOROLOGIA, per E. Fontseré
- 33 - L'ARQUITECTURA ROMÀNICA A CATALUNYA, per J. Puig i Cadafalch.
- 34 - LA HISTÒRIA UNIVERSAL, per Ferran Soldevila.

SEGONA SÈRIE

COL·LECCIÓ DE LITERATURES MODERNES

- 1 - L'EDUCACIÓ DE GARGANTUA I LA JOVENTUT DE PANTAGRUËL, per François Rabelais. Traducció de Lluís Deztany.
- 2 - NOVES D'ENLOC, per William Morris. Traducció de Joan Estelrich. (Exhaurida)
- 3 - GERMÀ I GERMANA, per Goethe. Traducció de les alumnes de l'Escola Superior de Bibliotecàries.
- 4 - PENSAMENTS, per J. Joubert. Traducció de Pere Benavent.
- 5 - POESIES, per Auzias March. Selecció de J. E.
- 6 - EL SOMNI, per Bernat Metge. Reducció de L. Nicolau d'Olwer.
- 7 - LA CONQUESTA DE MALLORCA, reducció de L. Nicolau d'Olwer.
- 8 - DE LA «VITA» DE BENVENUTO CELLINI, fragments traduïts per Carles Riba.